

Zelenková, Anna

Návraty k slovenskému národnému obrozeniu

Opera Slavica. 2012, vol. 22, iss. 1, pp. 51-53

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125557>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

N. Mecklemburg, A. F. Kola, M. Zelenka ad.), která zkoumá nejen dialog mezi kulturami, ale snaží se vymežit i jejich hranice. Za interkulturní literatury jsou považovány ty, které tematizují nebo překračují hranice mezi kulturami a subkulturami, jako jsou literatury postkoloniální, literatury národnostních menšin (mikroliteratury), literatury migrantů, exilová literatura. Jestliže druhý oddíl se zabývá ontologickými a epistemologickými aspekty srovnávací metody (E. Szczęsna), diskursem jako předmětem komparatistiky (M. Dąbrowski) či teorií palimpsestu (M. Kuzmiak), imagologii (M. Skwara) a vztahem srovnávacích studií a malířství (O. Kryszowski), třetí oddíl analyzuje heterogenní identitu evropské literatury (E. Czapplejowicz) nebo hermeneutické počátky myšlení o srovnávací literatuře (T. Bilczewski). Třeba vyzdvihnout, že k nejpodnějším textům patří závěrečný příspěvek H. Janaszek-Ivaničkové dokumentující proměny komparatistiky v posledním období, jak ji traktovaly světové kongresy AILC/CLA. Jednotlivé studie celkově sjednocuje názor, že deficit současné komparatistiky vyplývá z nedostatečného mezioborového dialogu, zejména ze ztráty se společenskými vědami, které rozvíjejí metodu komparace, jako např. srovnávací sociologie, sémiotika, kontrastní lingvistika, srovnávací pedagogika ad. Interkulturní uchopení srovnávací literární vědy ve většině příspěvků tak zdůrazňuje moment recepční otevřenosti a komunikační prostupnosti cirkulujících textů a idejí. Komparatistika v tomto pojetí – v návaznosti na podněty P. V. Zimy – proto představuje srovnávací, kulturně-kritickou metateorii, jejímž předmětem by byly kulturní a jazykové interference v literatuře a teorii.

Je zřejmé, že komparatistika se v Polsku od devadesátých let minulého století stala opět univerzitní disciplínou i předmětem teoretických reflexí, které potvrzují stabilní vysokou úroveň polské humanistiky a filologie. Na rozdíl od českého kontextu, kde komparatistika byla slavistickou doménou, impuls k obnově vyšel z prostředí polonistů, kterým srovnávací metoda umožnila ponor do hloubkové struktury domácích textů. Současná konjunktura teoreticky koncipovaných monografií věnovaných komparatistice vychází z potřeby přehodnocování zavedeného pojmu národní literatura, z úsilí vidět tento celek v mezioborovém dialogu překračujícím úzké, etnicko-jazykové hranice. Polští komparatisté čerpají přirozeně z tradic svého myšlení o literatuře, tj. z fenomenologie, filozofující antropologie a hermeneutických kořenů, adekvátně se však vyrovnávají se složitým terénem srovnávací literární vědy, která se vzdává svého tradičního filologického vymezení a posouvá se k antropologii, sociologii, teorii kultury a areálu jako komunikační zprostředkovatel nejrůznějších typů intelektuálních reflexí.

Miloš Zelenka

Návraty k slovenskému národnímu obrodeniu

Vargová, Z.: Kapitoly zo slovenských kultúrnych kontaktov v prvej polovici 19. storočia. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Nitra 2009, 158 str.

Návraty ku kľúčovému obdobiu vývoja a formovania domácej literatúry a kultúry, k slovenskému národnému obrodeniu nie sú v súčasnosti iba „antikvárnou“ záležitosťou niekoľkých bádateľov, ale ešte stále prinášajú nové zistenia k etape, keď malé stredoeurópske národy završovali svoj emancipačný proces. Jednu z dôležitých otázok dejín sloven-

skej kultúry prvej polovice 19. storočia predstavuje problematika jej vzťahu k nemeckej romantickej filozofii a určenie miery konkrétneho literárno-estetického vplyvu na dielo L. Štúra, J. Kráľa a ďalších. Z. Vargová vo svojej monografii *Návraty k slovenskému národnému obrozeniu* vychádza z predchádzajúcich výskumov O. Čepana, S. Šmatláka, C. Krausa, K. Rosenbauma atď. a snaží sa o súhrnný obraz kultúrnych kontaktov slovenských obrodencov smerom na Západ. Svoju prácu kompozične rozčlenila do troch tematických častí. V prvej kapitole načrtla dobové slovenské pomery a vyzdvihla jednotlivé poetologické a ideové programy, v druhej sa podrobne venuje samotnej nemeckej romantickej filozofii a jej hlavným predstaviteľom, ako boli J. G. Fichte, F. W. J. Schelling, G. W. Hegel atď., ktorí svojimi názormi na dejiny, jazyk, národ, kategóriu slobody a vývoja ovplyvnili aj duchovný život Slovanov. Pravdepodobne obsahovo najvýznamnejšou časťou monografie je záverečná, komparatívne ladená kapitola zaoberajúca sa recepcným odrazom nemeckej romantickej filozofie v poézii L. Štúra a J. Kráľa.

Prístup Vargovej k danej problematike je kulturologický, je skôr kultúrohistorický ako literárno-interpretatívny. Viac ako na konkrétne rozborov sa autorka zamerala na podrobné vykresľovanie súvislostí a na naskicovanie faktografického pozadia. Dospela k záveru, že pre slovenskú kultúru bol vzťah k inonárodným zdrojom prísne výberovým (Vargová preto v druhej časti stručne komentuje aj ruské, juhoslovenské, poľské a české podnety a inšpirácie) a ani nemecká filozofia nebola recipovaná ako systém, ale bola hodnotovo a esteticky modifikovaná potrebami domáceho prostredia. Podľa autorky nevychádzalo štúrovské „poznatie ducha“ iba z romantickej rozorvanosti, z goetheovskej vízie titanstva, ale aj z vedomia determinovanosti národného osudu dejinami, ktorým mala poézia slúžiť. Práve poézia svojou formou najlepšie vyjadrovala nespokojnosť s prežívanou realitou a snový apel optimisticky projektovala do budúcnosti. Dokazovali to aj vnútorné protikladné polohy lyrického subjektu, v ktorých sa odrážal problematický vzťah k vonkajšiemu svetu a ku spoločnosti. V tejto súvislosti môžeme dodať, že už J. Vlček (ktorého meno sa však v knihe neobjavuje) vo svojej charakteristike českého a slovenského národného obrodzenia tvrdil, že domáci pohyb je dieťaťom západných, t. j. najmä nemeckých ideí, ale z psychologickéj stránky predstavuje osobitý odraz vnútorného citového sveta českého aj slovenského literáta. Vlček tým myslel fakt, že slovenský romantizmus je aj napriek svojim nemeckým koreňom autonómny a dynamický priesečníkom rôznych poetík, ideí a výrazových foriem. K prínosu monografie patrí najmä skutočnosť, že autorka vyvodzuje špecifickosť slovenského romantizmu z viacerých faktorov, najmä z konfrontácie s nemeckým romantizmom, z analýzy jednotlivých filozofických a estetických zdrojov, ktoré pôsobili na štúrovcov. Preto si je vedomá toho, že podstata slovenskej romantiky presahuje štúrovskú generáciu a nie je možné ju považovať iba za mechanickú kópiu alebo jednosmerný ohlas nemeckej romantickej filozofie.

Svojim kulturologickým prístupom monografia vhodne zapadá do súčasného historiografického diskurzu, ktorý chápe dejiny národov ako vývoj a prelínanie kultúr, v ktorom jednotlivci a národné spoločenstvá presadzujú svoje „hodnoty“ prostredníctvom jazyka a umeleckej tvorby. Autorka nedochádza k prekvapujúcim ani k originálnym záverom, ale jej prínos spočíva najmä v podrobnom zmapovaní a utriedení doterajších názorov. Z týchto dôvodov a v snahe o úplnosť niekedy rušivo pôsobí až nadmerné dokumentovanie jednotlivých výrokov a postojov, teda určité „zahľtenie“ textu rozsiahlymi citáciami. Možno mohla byť väčšia pozornosť venovaná konkrétnym literárnohistorickým interpretáciám, prostredníctvom ktorých mohol byť realizovaný aj rozbor jednotlivých filozofických

kategórii, ktorý by v textovej štruktúre empiricky poukázal na konkrétnu mieru estetickéj transformácie. Vo vzťahu Štúra k nemeckej romantickej filozofii však nemala zostať bokom významná monografia člena Pražského lingvistického krúžku D. Čyževského *Štúrova filozofia života* (Bratislava 1941), ktorá rozčlenila a na jednotlivých príkladoch vymedzila tematické a výrazové roviny vzťahu nemeckého protestantského romantizmu k mesianizmu a k jazykovo-národnej orientácii štúrovcov. Ide však iba o doplnujúce poznámky aj napriek ktorým si monografia zaslúži čitateľskú i odbornú pozornosť, pretože predstavuje podnetný „návrät“ k slovenskému národnému obrodeniu v tom zmysle, že plasticky zachytáva kultúrne ovzdušie štúrovskej generácie v jej vnútornej rozpornosti, ktorá sa o. i. odvíjala aj z komplikovaných reakcií na slovanské aj neslovanské inonárodné zdroje.

Anna Zelenková

Щедринa, Н. М.: «Красное Колесо» А. Солженицына и русская историческая проза второй половины XX века. – М.: Памятники исторической мысли, 2010. – 336 с., ил.

Особое место в творчестве А. Солженицына занимает его десяти томное «повествование в отмеренных сроках» «Красное Колесо», над которым писатель работал до последних дней своей жизни. Это самое масштабное произведение русской литературы XX века, в котором на обширнейшем фактическом материале воссоздается картина исторической жизни России конца XIX – начала XX веков. В «Красном Колесе» автор синтезирует опыт эпопеи, исторического романа, документального и публицистического повествования. Немногие исследователи исторической и художественно-документальной прозы, немногие знатоки творчества А. Солженицына рискуют обратиться к этому грандиозному полотну. Неудивительно, что эта книга остается одним из наименее изученных произведений писателя.

Монография Н. М. Щедриной, посвященная анализу «Красного Колеса», вышла в серии «Памятники исторической мысли». Однако автор анализирует не только документальную основу книги и даже не только художественную философию истории, воплощенную в этом эпическом полотне, но стремится выявить природу его художественности, новаторство его жанровой формы.

И все же главная особенность книги Н. М. Щедриной, выделяющая ее на фоне других исследований, посвященных «Красному Колесу», заключается в том, что солженицынское «повествование в отмеренных сроках» представлено здесь в контексте развития исторической прозы русского зарубежья, а также советской и постсоветской метрополии. По масштабу охвата это задача архисложная, даже если учесть, что Н. М. Щедрина давно занимается изучением исторической прозы, в том числе и русского зарубежья, является автором целого ряда работ, посвященных творчеству А. Солженицына, поэтике исторического романа, его историософской проблематике.

Стремление выявить жанровое своеобразие произведения А. Солженицына побуждает исследователя к сопоставлению, к поиску в обширном поле исторической прозы его «ближних» и «удаленных» контекстов. Сопоставление идет как в плане проблематики, так и в плане жанровой специфики, особенностей поэтики. В поле